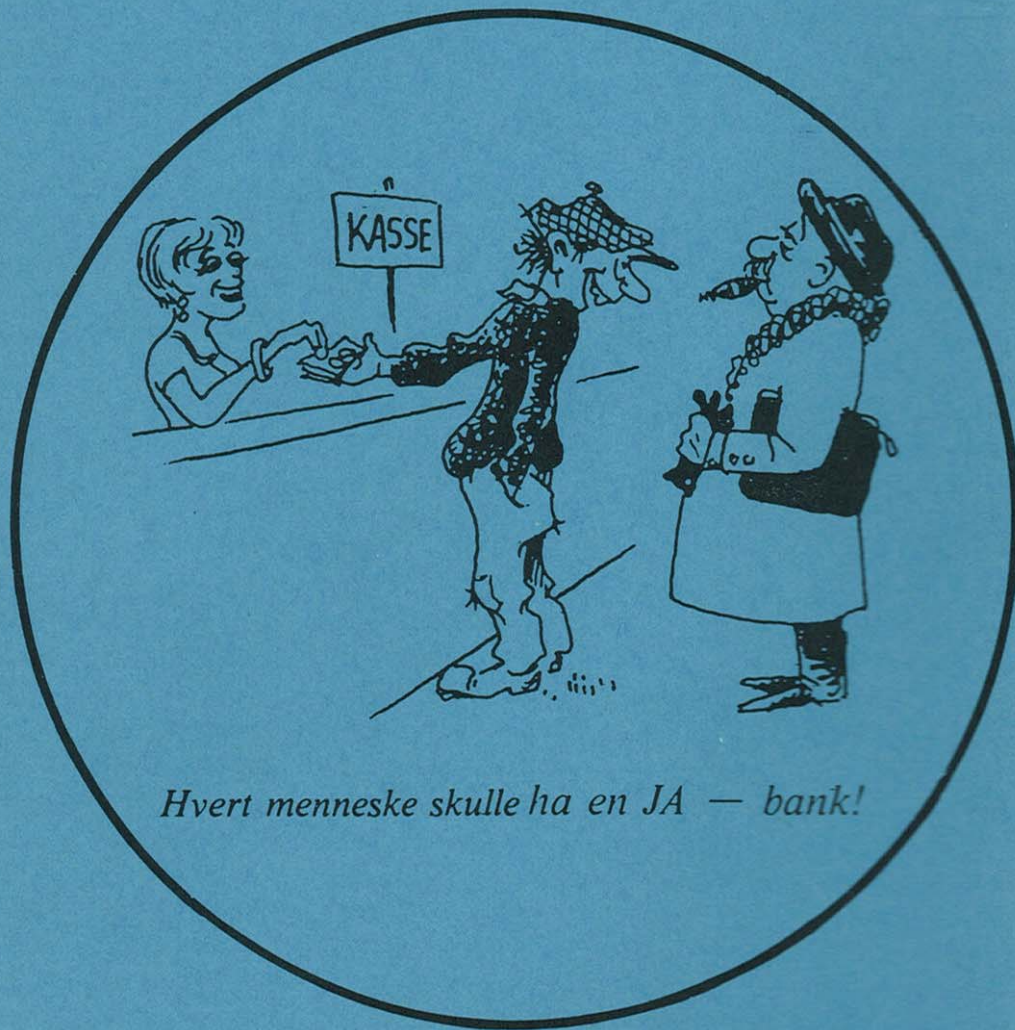

Velkommen
til

JA — BANKEN!

Hvert menneske skulle ha en JA — bank!

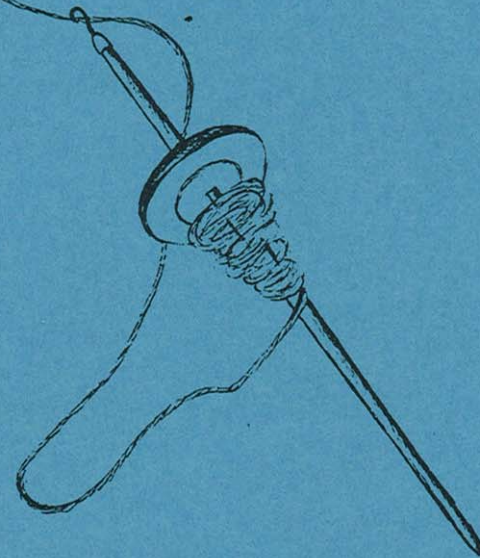

**KVINESDAL
SPAREBANK**

OPPRETTET 1870

Tlf. 50 611

Kvinesdal Historielag

nr. 1

1. årgang

1986

Innhold:

PRESENTASJON	1
TYSK FLYSTYRT PÅ FEDA 17 APRIL 1940 v/Alf E. Jerstad	2
DEN GAMLE GARDEN v/Anna Aamodt	5
MINNER FRA VEDLIKEHOLD AV TAUBANEN Hans Nilsen forteller	7
HISTORIEN OM TOLLEN AV MOR v/Ingrid Bjørneli	9
LISTER TINGBOK v/Arentz Håland	10
FARNE TIDER v/Thora Rafoss	13
FENGSELCELLA PÅ FEDA v/Anne Katrine Lohne	14
ETTERLYSNING	16
JERNBANE GJENNOM GULLESTAD-GARDEN v/Anne Berit Erfjord	16
HVINIR OG LYGNIR v/Lars Aase	18
REGNSKAP OVER KAPELLET PÅ NETLANDSNESET 1887 v/Tor Veggeland	19
FORSIDE OG ØVRIGE ILLUSTRASJONER VED LOTTE AAMODT OG STEVEN TRÅLAND.	

Kvinesdal Historielag

Her har du første utgave av medlemsblad/årsskrift for Kvinesdal Historielag.

En kort presentasjon:

Kvinesdal hadde ei kommunal sogenemnd. Etter initiativ fra kulturstyret/kontoret o.a. ble det ved hjelp av Fellesrådet for Historielaga på Agder oppnevnt et interimsstyre til å dra i gang et historielag i Kvinesdal. Historielaget skulle være en slags arvtager etter sogelaget, men frittstående i kommunal sammenheng.

Den 30/3- 1984 ble så Kvinesdal Historielag offisielt stiftet, og fra vedtektene siteres følgende:

§ 2 Lagets formål er:

- å arbeide for at alt av historisk interesse innen lagets virkeområde blir tatt vare på og vernet om.
- å vekke, øke og spre interesse for og kunnskap om kommunens historie.

§ 3 For å nå formålet skal laget:

- organisere og lede lokalhistorisk virksomhet: møter, kurser, ekskusjoner, registreringer, innsamling av muntlig tradisjon, stedsnavn og annet av historisk interesse.
- arbeide for at det blir gitt ut lokalhistoriske publikasjoner om kommunen.
- arbeide for vern av fortidsminner og kulturminner av alle slag i kommunen.
- samarbeide med Fellesrådet for historielag på Agder og Landslaget for lokalhistorie.

Første valgte styre ble:

Thora Rafoss, Anne Berit Erfjord, Steinar Egeland, Edith Knaben, Thor Sigbjørn Eiesland, Alf Jerstad, Ingrid Bjørneli, Anne Katrine Lohne og som leder Harald Aamodt.

Kvinesdal Historielag er tilmeldt som medlem av Agder Historielag og Landslaget for Lokalhistorie.

Historielaget har så vidt kommet ut av startgropa og har til nå fått i gang: a) innsamling og registrering av gamle stednavn b) kurs for lesing/forståelse av gamle dokumenter/rettsbøker i gotisk håndskrift. Styret håper at laget kan bli en idebank/katalysator for lokalhistorisk arbeid.

Vi har i Kvinesdal et vell av arbeidsområder/emner å gå i gang med: fotoregistrering, utvandringshistorie, gammel bosetning med næringsvirksomhet, etter/slekter, okkupasjonshistorie, gamle vei-systemer i bygda og mye mer.

Denne korte presentasjonen håper vi kan inspirere sambygdinger og andre interesserte til å tegne medlemskap i laget, ja også bidra på andre måter aktivt til å samle/bevare og gjøre lokalhistorie for Fedra, Fjotland og Kvinesdal tilgjengelig og kjent.

Det vil være spalteplass for DITT bidrag.

Hilsen Lederen

TYSK FLYSTYRT PÅ FEDA 17. APRIL 1940

Angrepet på Danmark/Norge var selve ildprøven på tysk transportkapasitet, og avstanden fra Tyskland til Norge var en ny faktor som kompliserte hele operasjonen. Görings Luftwaffe hadde spilt hovedrollen under angrepet på Polen. Bombefly - og jagerflyavdelingen hadde ryddet vei med lynangrep og terrorbombing. Luftwaffes velsmurte maskineri hadde virket, og Göring hadde fått en fjær i hatten.

Operasjon Weserübung (kodenavnet på angrepet på Danmark/Norge) var anderledes. For at tyske kampfly skulle være istand til å beskytte sine egne tropper og beherske luftrommet over Norge, måtte de fraktes bensin, bakkeutstyr og teknisk personell til de erobrede flyplasser umiddelbart etter første angrep. Dermed kunne kampflyene betjenes fra norske flyplasser.

Spørsmålet var hvordan? Det fantes bare et svar, Görings Luftwaffe. Men denne gangen var det ikke bombe- og jagerflyene, men transportflyene som skulle bære hovedtyngden av ansvaret. Transportfly ble samlet fra alle operative avdelinger over hele Tyskland. Til og med det sivile flysekskapet Lufthansa måtte avgi fly. Til slutt hadde Luftwaffe 582 fly klare til innsats. Av disse var 570 av typen JUNKER JU 52. Den største luftbru verden hadde sett, samlet seg i Nord-Tyskland.

En tysk soldat som var med i en av de tidlige overfartene til Norge forteller: "Ved kompanihovedkvarteret i Tyskland fikk vi utstyr, våpen og mat for 6 dager. Den 16. april gjorde vi oss klar til avreise. Vi ble plassert inn i lastebiler og brakt til 18 Ju 52 som sto og ventet. Etter at innlastingen var ferdig, lettet flyene, og i formasjoner på 3 fly, satte de kursen nordover. I hvert fly satt vi 15 mann tett sammenpakket. I tillegg kom to flygere, en mekaniker, en telegrafist og en akterskytter. På hver ledig plass iflyet var karabiner og maskingevær, ammunisjon og alt feltmessig utstyr studd inn. All plass var utnyttet til det ytterste.

I 300 meters høyde durte flyene på rekke og rad. Himmelen var grå og regn og sludd hindret sikten. Etter kort tid gikk vi ned på Hamburg flyplass for mellomlanding. Over plassen blåste det en kraftig storm så vi måtte holde oss i nærheten av flyene for ikke å blåse av. Været ble etter hvert så vanskelig at det under normale omstendigheter ikke kom på tale å fly. Men dette var ikke normale omstendigheter. På grunn av den viktige forflytningen måtte flyene av gårde. Kl. 1300 tok vi av og så bar det videre over Schleswig Holstein mot Danmark i 200 meters høyde. Ofte innhyllet snøstormene flyene fullstendig. Men når det av og til ble en åpning i skydekket, var det et nydelig utsyn mot bondegårder og småbyer. Snart forandret bildet seg og bølger dominerte så langt vi kunne se. Sjøen gikk hvit under flyene i stormen.

Fra piloten fikk alle beskjed om at det nå var fare for at vi kunne møte engelske fly. Dersom vi ble angrepet, skulle alle ombord stikke geværene ut av vinduene og skyte mot fienden. Fire maskingevær lå klar til avbenyttelse. Et vindu ble åpnet og det kom en isende vind inn. Det var kalt i kabinen og spenningen steg. Skyene hang tunge over Skagerak og flygeren tok flyet ned i 15 - 20 meters høyde. Det virket som om de høyeste bølgekammene skrapte flyets underside og flyet husket og danset i stormkastene.

Etter en stund nådde vi kysten. Nå måtte flyet igjen stige for å komme over fjellene. Snøen sto som en vegg rundt oss, sikten var null, faren for å kjøre rett i fjellveggen var overhengende. Flygeren vår bestemte seg for å prøve en nødlanding. I en sprekk i skydekket dukket en nypløyd åker og et åpent landskap opp under flyet. Etter å ha sirklet rundt, gikk flyet vårt inn for landing mellom høyspentledninger, bygninger og fjell. Få sekunder senere sto vi trygt på bakken i en åker på et sted som viste seg å hete Søgne."

Dagen etter, den 17 april 1940, skulle flere Junker 52 ta av fra flyplassen ved Ålborg med bestemmelsested Kjevik. Allerede under starten raste et av flyene fullastet med materiell rett inn i tretoppene ved enden av rullebanen. I rapportene heter det videre:

ET ANNET GIKK TAPT UNDER OVERFARTEN

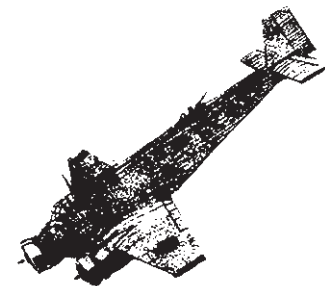
Vi må anta at situasjonen i dette flyet har vært nokså lik det som måtte nødlande i Søgne. Forskjellen er bare at istedenfor å finne et flatt åkerlandskap, dukket et forrevent fjellterreng gjennomskåret av dype daler opp.....

Mellom Fosseland og Haugeland i gamle Feda kommune ligger et lite vann som heter Langevann. Det er cirka 300 meter langt og 50 meter bredt. Her ble det forsøkt å nødlande...

I "AGDER" 14/4-78 forteller Nils Åsterhus: "På Fosselandsheia var det en yngre mann som hadde overnattet. Han våknet av en sterk flydur, så kom det et kraftig smell og dermed var alt stille. Morgenen etter snakket de om det de hadde hørt om natta, og mannen fortalte meg at han ikke fikk ro på seg før han hadde undersøkt hva som hadde skjedd. Etter endel leting sto han omsider på en haug og så ned mot Langevannet. I isen var det et stort hull, mens det oppe lå igjen halepartiet av et fly. Nå forsto han hvorfor flyduren hadde stanset så brått. Han kom seg til byen og fikk varslet lensmannen som ba han gå opp på skolen og varsle tyskerne. Noen tyske offiserer ble med mannen og de gikk til tjernet. Offiserene forsto at samtlige mann var omkommet. Tyskerne kjørte til byen og hentet mannskap til redningsaksjonen."

I "Bygdebok for Gyland" forteller dykkeren Arne Løvland: "Av politifullmektig Falkanger fikk jeg vite at jeg skulle lete etter omkomne i et tysk fly som hadde gått ned medio april i et lite vann ved Fosseland.

Da vi kom til stedet, viste det seg at det var både flåte og dykkerutstyr. Jeg fikk da vite at en eldre dykker fra Kristiansand hadde vært der og tatt opp 8 omkomne, men han brøt sammen og måtte sendes hjem. I flyet skulle det være 17 mann, så det var min oppgave å finne resten. Jeg sømfor utstyret og fant at dress med hjelm og blylodd var av en gammel type som jeg ikke var kjent med. Dette ville jeg ikke bruke. Jeg ville ha det utstyret jeg var vant med og signalmann som jeg kjente. Det fikk jeg. Dr. Peersen hadde de tatt til tolk. Dette var en lørdag, og jeg fikk ordre om å møte søndag morgen.

Såvidt jeg husker var det den 1. juni, og fint solskinn, så jeg regnet med at det var lyst og fine forhold i vannet, men jeg fant noe annet. Det var ingen bestemt overgang mellom vann og bunn, bare lettflytende dyp gjørme, som jeg bare kunne svømme meg fram i, og selvsagt var det da helt mørkt. Omsider fant jeg en plass på flyet som jeg kunne gå ned på uten å røre opp i gjørma. Der satte jeg fast en line som jeg siden brukte å gå ned i.

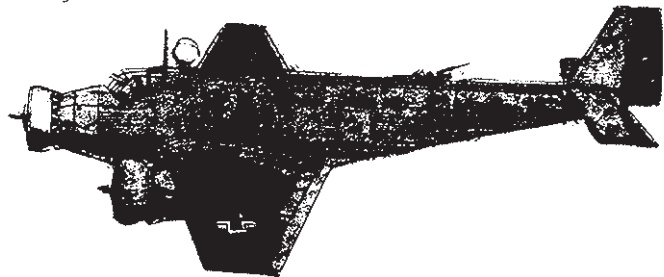
Den søndagen fikk jeg opp 3 og fant den 4. Disse lå alle utenfor flyet, men tyskerne maset på at jeg måtte gå inn i kabinen. Jeg skulle ikke gå inn gjennom dørene i siden, men ned i ei luke på toppen som var så stor at de kunne ta ombord hester. De hadde også hentet en flystol fra Sola, og viste meg hvordan de omkomne skulle sitte i stolen og hvordan jeg skulle løse sikkerhetsbeltet. Jeg fant lukeåpningen, den var riktig nok lang, men trykket sammen til halv bredde. Jeg fikk løs en forvridd stol med avslitt belte, tok den med opp og forklarte hvordan det hele så ut. De ristet bare på hodet, men prøvde ikke mer å diktere hva jeg skulle gjøre.

Jeg arbeidet vel en uke og fant 8 mann. De var i alderen 18 til 27 år og var spesialmannskap i luftforsvaret. En ble ikke funnet. Det skulle være en oberstløytnant Wehren som var leder. De var sikker på at han var der, for kappen hans var blant de effektene jeg tok opp. Våpen var det også mye av, men jeg tok bare opp et gevær som var brukket og ubrukelig. 4 maskingevær og en rekke gevær hadde jeg lagt til rette for senere henting, men så sa den tyske lederen at han ville ned og se, og dermed måtte jeg bare lempe dem ut i gjørma. Han hadde ikke dykket før. Jeg rigget til så godt det lot seg gjøre, så han skulle komme rett ned på "landingsplassen" og forklarte nøye hva han skulle gjøre. Han var svært interessert helt til jeg sa han kunne kle på seg, men da sa han nei takk."

De omkomne ble gravlagt på feda, men senere flyttet til krigskirkegården på Ekeberg ved Oslo.

Idag er det ikke mye å se etter flystyrten for 46 år siden. Noen få deler av vingene ligger langs vannkanten og endel av halepartiet ble tatt opp for noen år siden. Tar en seg tid til å gå en liten tur langs stien mot Sagevannet, vil du måtte passere en grind som er laget av det ene haleroret.

I samme området, cirka 700 meter i luftlinje fra hvor det tyske flyet styrtet, ligger restene etter en engelsk Beufighter som ble skutt ned en av de siste krigsdagene, men det er en annen historie. Det er likevel undelig å tenke på at i en så liten kommune som Feda, skulle krigen starte med en flystyrt og slutte med en flystyrt.

Kilder:

"Agder"

Knut Mæsel: "Luftkrigen over Sørlandet"

Lars fr. Nuland: "Bygdebok for Gyland"

Den gamle garden.

Tidt eg minnest ein gamal gard.
Ikkje berre tre og runnar,
men alle folka som budde der
både gamle og unge.

No sit eg einsam so mang ei stund
og tankane fere so vide,
men helst dei stoggar i heimetun
hos alle dei kjære der inne.

Tykkjer eg ser gamle bestemor,
ryggen er bøygd og håret grått.
Dei mange år har sett sine spor,
men du som ho kunne fortelja.

Det var ikkje berre om nissar og troll
og skrubben som for etter smalen,
men Jesusbarnet som i krubba låg
var gjevaste gjesten åt alle.

Uår og frost og armodskår
var tunge bærer å bera.
Ei hjelpande hand når mest det trongst,
var takk og lov til vår skapar.

Med glede dei minnast dei gode år,
med sol både ute og inne.
Med fulle bingar av matnyttig korn
og fullt opp av kretur på båsen.

Åra gjekk og nye kom,
det skiftast med sumar og vetter.
So mange fekk kvila innvigd jord,
men garden var alltid den same.

Minnest so godt det gamle tun
med hus på begge sider.
Dei fleste hadde nok set fleire hundrad år,
men passa so godt inn i rammen.

Skal tru kva dei tenkte somfyrst her kom,
dei smaug seg so tett i saman.
Var det tanken på vonde ting,
so dei kunne hjelpa kvarandre?

Kvart hus har si eiga soge fått
i gode og harde tider.
Born vaks til og ut dei for,
men kom for det meste attende.

Må ikkje gløyma den trappestein
som låg framfor inngangsdøra,
blank og slitt av tråkk år etter år
av alle som ferdast i tunet.

Skikken var slik frå gamalt av.
Var dagen god og det halla mot kveld
var det alltid ein flokk
som samlast på trappestein.

Dei hadde so mangt å røda i lag,
fortalde viljug og gjerne.
Og det hende so men
ein kråmkar slong gjennom grenda.

Hans Nilsen forteller: Minner fra vedlikehold av taubanen.

6

Børa var tung, men når loket kom av, var barneaugo so blanke. Gløymer aldri når METRO kom til gards, det var helst føre juletider.

I skreppa var det so mykje rart. Kjerring og ungar var like, dei kjøpte seg stas av ymse slag. Det blenkte og skein som sola.

Dei eldre menn hadde andre ting å røda med farande fanten. Han reiste so vide og hørde so mangt om stornende ute i verden.

Det var denne krigen dei reddast for som raste der nede i landom. Keiser Wilhelm og den tyske hær låg dei so tungt på bringa.

Som ung soldat i 1905, landevern i 1914. Då bodet kom, dei møtte viljug fram for å verna om heimen og landet.

Vårherre som styrer og steller med alt, vende det no til det beste. Dei kunne alle samlast att og røda om nye hende.

Fossen den durar og ventar på vår, og ein dag høyrrest bulder og bråk. Det er elva som bryt, og isflak store som hus, slåst om rom i den opne råka.

So tek dei ut på den lange reis, og draumen er opne havet. Til slutt er det berre små isbetar att som dansar på voggande bylgjer.

So sit eg ei kveldstund og minnest so mangt som hende opp gjennom åra. Då lyet først kom, for ein jubel det var. No er det for alle ein vane.

Systida kom og forandra alt. Det gamle tunet er burte. Det er ikkje lenge dei same ting som er minnest frå barneåra.

Men vil du vita kor garden lig, so far er vel letta på sløret. Det er gamle Rafoss i Kvinesdal. I søreboka lesa du kan, ein av dei eldste i dalen.

I 1912 begynte eg i Lervig, først arbeidet eg i comnen siden leste eg kubb. I 1913 ble der 8 måneders streik. Eg sluttet etter streiken, begynte senere med far på heia, var da ca. 18 år. Det var under den første verdenskrigen, og vi gikk 3 mann på areoid heimeirra. Vi hadde da hatt bakste-jente i 4 veier og hadde store setninger med flatbrød. En mann fra forsyningsnemnda kom ut og målte opp flatbrødetsetningene, og siden vi hadde så mye, fikk vi ikke tildelt mjølkort. Det var en grov feil av forsyningsnemnda siden flatbrødet for det meste inneholdt poteter og lite mjøl. Potetene var ikke rasjonert.

Far var oppe kl. 5 om morgenen og kokte mysmør, smørte flatbrødbeder til oss alle tre, la dem i et håndkle og så ned i hver sin ryggsekk. Det var midt på vinteren, snøen gikk til knørne og vi skulle rydde linja. Ryggsekkene hengte vi i ei furu. Det var bitende kaldt, og flatbrødet frøs til sponplater. Da vi spiste, tok vi bede for bede under islenderen på brystet. Så stod vi der ved furua og åt tint flatbrød som da liknet mer på lefse. Vi trengte ikke anstrenge oss for å tygge, for vi frøs og hakket en god del tenner.

I 1927 - 28 begynte eg fast som smører. Ruta var: Ørnekuila, ned Raustadkleivan, opp Hommen til Vinskare, videre til Dramsdalen, Fuglebakken, Englehola så strammestasjonen i Reiersmarka, stativan med Kvitefossen, Øyelia, Svaen, Frifjellidalen, Frifjellet, Djupdalsknuten, Dramsdalsmyra, Søndagsstativet, Runderknuten, så Lindlandshytta, vider til Lindlandsåsen, ner til bekken derved var 2 eller 3 kvernefall, så Kneben der var hytte, Kleiven tilslutt. Eg starta heimeifra halv 7 om morgenen på ruta. Der var ca. 90 hjul som skulle smøres. Var der lite tyngde i trekklinja, trengte ikke alle hjul smøres hver dag. I luftlinje var strekningen ca. 4 km. Gjennom årene var der blitt en brukbar gangsti langs linja, ofte med store stigninger.

Eg var med og satte opp alle jernstativene. De var arbeidd på Trøland. Noen måtte fraktes fram med hest, og en del på løpestreng for å få de på plass. Klinkingen var godt betalt. Det kunne ofte bli lange dager, og for det meste ble det til at vi slukte maten og begynte igjen straks. Vi hadde betaling for meteren.

Høsten og vinteren var fæl. For det meste var det regn, rennefokk eller tykt snødrev. Ofte følte eg meg våt både utvendig og innvendig når eg kom fram til Lindlandshytta. Der fyrte eg opp, skiftet klær og slengte på kaffe-lars. Etter eg hadde fått meg noe varmt i skrotten, la eg meg i den skarve køya der var. Det føltes så godt at måtte si: "Nå bytter eg ikke med kongen i hans slott". Tidligere hadde eg hatt med opp seilduk og en halmsekk, hadde fått strekt duken godt ut og lagt halmsekken på som da utgjorde madrassen. Men det varte ikke lenge før det kom ubudne gjester. Ei musemor fant ut at her var et ypperlig sted for redet. Den hadde skåret hull på duken og laget rede i halmen. Da eg holdt handa under hullet, måtte eg beundre musungene. Øynene var som små knappenåls-hoder - runde og svarte. De var svært tamme. De likte kaffe, så da eg slo litt på et spannelokk på golvet, løbjet de i seg som en katt. Mora satt i et hjørne og passet nøye på, gjemte seg delvis bak noe verktøy som lå til reparasjon. Når eg møtte avgående vakt, spurte eg alltid etter musene, og svaret var alltid det samme: "De var og beit meg i håret". De var så tamme at hvis eg la stompeskiva på bordet, var de og ville ta den. Men de ble ikke så gamle for da far skulle sitte vakt, tok han med seg ei musefelle. Straks var det KLIKK-KLAKK, og på et blunk hadde han de alle fem.

Ei vinternatt kom det et stort snøfall. Eg måtte da til Lindlandsåsen og måke snø før de satte i gang. Korgene gikk så lavt der at de ble stående i snøen. Eg startet heimeifra kl. 4 om morgenen med ski på beina. På veien opp til Djupedalen var det så mørkt at eg tok feil retning og kom inn mellom ei ups og ein orrerunne. Der var det så smalt at eg ikke kunne få snudd med ski på beina. Eg måtte først få trodd snøen så eg kunne stå på den, ta av skiene og så snu. Hadde eg ikke

først trødd snøen, hadde eg nok gått under til armene og vel så det. Då eg kom til Lindlandsåsen, såg eg ingen ting til trekkлина og hjulene. Ei anna gang skulle eg skunde meg inn til Lindlandsåsen. Ved Søndagsstativet brekte eg den eine skia. Eg var heldig for det var bare ca. 20 meter til hytta. Der spikra eg på et bord, skia var reparert og eg kunne bare på an igjen.

Om høsten kunne det hende at eg tok en avstikker for å plukke tyttebær. For å komme over en upsekant la eg handa på noen steiner og fekk dradd meg opp. Men da fekk eg meg en kraftig støkk, for ca. 6 tommer fra handa var et ormebøle med unger. Eg greip en stein fikk drept de alle.

Ei gang var eg med taubanesmørerne på indre linje. I Knarvestøl var der mye orm. Der var rødmoll, og det så ut til at de likte å overvintre der. Scla stod rett på, og om våren kom de tidlig fram. Vi drap ofte mange der.

Eg minnes at eg ei gang kom indre linje ved Svaen og skulle over. Der var lagt helle over til en skarve sti, ikke noe rekkverk. Veien var bare is, men eg tok på an allikevel. Plutselig glei eg og falt. På en liten steinflekk som var bar for is, blei eg sittende. Eg hadde ingen sjanse hatt for det var stupbratt ned til Hundehola. Med slirekniven fikk eg hogget isen så mye at eg fikk feste med den ene foten og fikk gjort et spark så eg kom meg inn på fast grunn. Da kom det en sterk reaksjon over meg.

Under arbeid tok vi ofte store sjanser. Det verste var når det var sprunget en tråd på kabelen og der skulle settes på en klype. Vi brukte da ei ekstravogn å kjøre ut på kabelen med. Ansgar og eg måtte ei gang ut på det høyeste over Raustad-kleivan. Vi fikk ikke stansa vogna på rett punkt. Vi kjørte 7 - 8 meter for langt. Eg foreslo at vi skulle gå av på Ørnekula. Ansgar ville ikke det, han mente vi skulle greie det allikevel. Vi brukte tau til å heise opp trekkлина med så vi kunne nå den med beina. Verktøyet hadde vi på brystet og i lommene. Spikerforklæet var nok ikke oppfunnet den gang, nei. Så satt vi på bærekabelen, en fot på toppen av trekkлина og en under, holdt den ene handa i bærekabelen og utførte arbeidet med den andre. Klypa var delt i to. Der var et hull i midten som den tråden som var brekt skulle stikkes opp i. 2 sjakler skulle skrues tett, naglehuller på sida skulle klinkes. Det var svært vanskelig og farlig når en skulle snu og få foten over kabelen. Alt dette på det høyeste over Raustad-kleivan. Far stod på Ørnekula og tok imot oss. Banen gikk kun en vei. Han stoppet vogna der.

Eg har mange morsomme minner også. Ansgar kom en morgen med ei ny dongeritrøye. "Hvor i all verden har du fått den?" spurte eg. "Den", svarte han, "den har eg sydd selv, eg spretta opp den gamle, klippet etter den, satte meg til maskinen, og vips så var den ferdig."

En morgen kom han med nysola sko. "Har du fått sola skoan?" spurte eg. "Å, ja", svarte han. "Det gjorde eg etterpå eg hadde lagt meg, ja, det vil seie eg fant ut at eg hadde gått til sengs for tidlig, så eg stod like godt opp igjen og solte skoan."

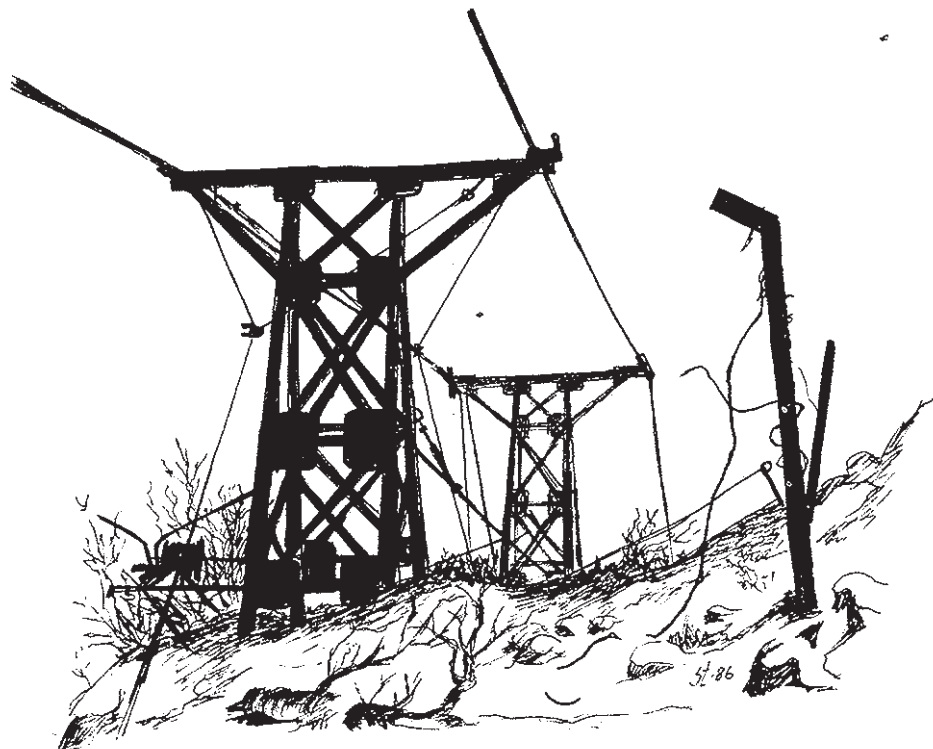
Eg satte snorer og fekk mye fugl og hare. En del fugl fant eg langs linja, de hadde fløyet mot telefon- og kraftlina. De var ofte like fine. Ei gang fant eg tre tiurer på forskjellige plasser, men de var ødelagt.

Når eg ser tilbake, må det forundre meg at ikke flere uhell hendte. Ofte var det med livet som innsats. En mann brekte foten ved et uhell. Jeg ble veldest rammet da eg under støping av muffa fikk glødende metall i øyet. Da gikk eg sykeneldt et halvt års tid. Resultatet: Jeg mistet nesten hele synet på det øyet.

Til slutt må eg få føye til at eg opplevde fjellet på det beste og på det verste. Vinter med snøstorm, eller regn som ispigger mot

ansiktet, dyp snø, ja, ufrakommelig. Men hjulene skulle svive, og noen måtte gå. Men så var det våren da dal og li kledde seg i sin fineste stas, lyngen blomstret, heggen duftet, luften var så frisk og lett. Arbeidsløst og arbeidsglede manglet aldri, og det fornemste av alt - god helse.

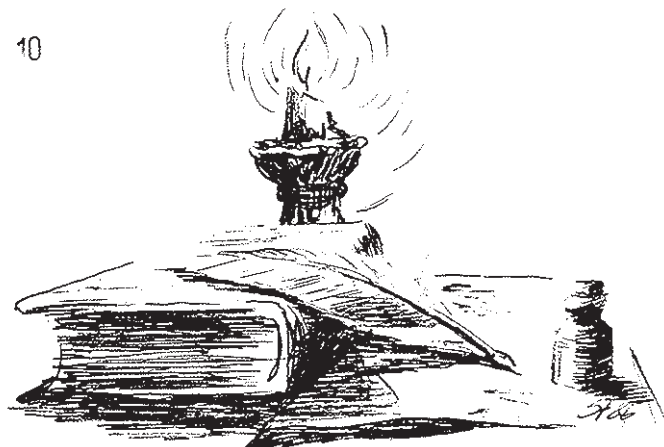
Thora Rafoss

Historien om "Tollen av mor".

Alle som driver med garnfiske i Fedafjorden, vet hvor "Tollen av mor" er, men jeg tror ikke mange vet assen det navnet oppstod. Selv fikk jeg først vite det for et par år siden.

En sommer tidlig i dette århundre satt min bestemor hjemme og passet gården og barna mens min bestefar for med en jakt langs kysten. Så en dag fikk hun plutselig så lyst på fersk fisk. Hun gikk til nabokonen, som også hadde mannen på sjøen og sa: "Du skal vi ikke forsøke å sette ut et par garn?" Nabokonen syntes også at det var en god ide. Så ruslet de ned på bua og halte ned et par garn i robåten og rodde opp i sundet. Der fant bestemor en sprekk i fjellet og slo inn en tolle. Garna ble så rodd ut. Neste dag fikk de en uhorvelig masse sei i dem, slik at de fikk fersk fisk både til seg selv og venner og kjente. Når min bestefar og onkel senere skulle ut med garna i sundet, het det alltid: "Vi setter den i "Tollen av mor" ". Slik oppstod navnet!

Lister tingbok.

Lister tingbok er en gammel rettsprotokoll som dekker den vestlige delen av Vest-Agder eller det som før 1660 ble kalt Lister len. Administrasjonssenteret for lenet var Huseby kongsgård på Lista. Den kopien av tingboka som vi presenterer her er første side av første tingbok. Dette var en protokoll som sorenskriveren hadde med seg omkring i lenet på forskjellige rettsmøter. Rettssakene ble sannsynligvis ført direkte til protokolls av sorenskriveren.

Denne tingboken er skrevet av Lauritz Kiildsen. Han hadde vært skriver i lenet fra ca. 1630 sammen med Michel Bloch som det ennå henger et epitafium av i Feda kirke. I 1655 ble det sendt klager over disse to til Stattholderen. Klagen gikk hovedsaklig ut på at de hadde tatt for høye gebyrer. Michel Bloch ble straks avsatt, men Lauritz Kiildsen fikk lov til å holde på ennå noen år. Det er altså han som har skrevet den første tingboka for Lister len.

Den første saken som er ført til protokolls er en smuglersak. Tre hundre skålpund tobakk er ført i land på Midra uten at det er betalt toll for det. Ett skålpund var på 428 g. Retten ble satt på tollbua i Flekkefjord, og det var den første tollbetjenten i Flekkefjord som hadde 'antroeffet' smugleren som blir betegnet som en sudtler. En sudtler var en mann som handlet i smug og ulovlig.

Det er noen latinske betegnelser på denne første siden. Ibid betyr her, samme steds og eiusdem anni som er de to første ordene i neste sak betyr samme år. I den saken er det lensmannen i Lyngdal som har stevnet Lars Bergsager for en eiendomsvist. Lensmannen, Claus Årnes, var dattersønn til Presten Peder Claussøn Friis i Sør-Audnedal.

Lister tingbok.

I den hellig trefoldigheds Kaffen her Begyndt.

Anno 1657 den 18 Aprilis paa toldboden udj Flekkefiord, paa mine Louridtz Kiildsens vegne tilbetroed sorenskriffer i Fedde och Berrigs tingsteder, Louridtz Berrig har udj denne sag fuldmegtigst paa mine veigne i min lovlig forfald och fraverre sig til Staae Skoyland, Hans Ness, Suend Søyland, Ossmund Sneye och Salffue Loge, Lougrettismænd ibid.

Jorgen Christenss. toldbetienner her ibid som haffuer antroffet en sudtler haffnlig Rasmus Oelsen fød i Eggersund, och hoes hannom befunden trej hundre skollpund tubach u-fortoldet och ilandfert till Hitterse udj en sboe der befunden hoes Joen Rangierss. och ilandfert aff Oluff Mickal Undhammer, Oleff effter egen bekiendelse kongl. May: told Rulde dørt till pris, huor der effter pro quota. Haffuer der for hoes toldforvalteren att giøre rigtighed.

Eiusdem Annj den 12 Maij paa Bersagger mødte Jens Egeland, Antoen Kamre, Anstein Sande, Lystein i Hagen, Haavord Heyland, Gunder Kindingsland, Niels Bircheland, Niels och Oluff Onland, Anders Tufteland, Gunder Vinostad och Haldvord Søfteland.

Effter som Claus Årnes haffr steffndt Louridtz Berscagger paa hans u-myndige datter Herdbørgs vegne, fader och Muoderløse, for att hand skall haffue understaaed sig att bruge

2264. Lister, Tingbok 1

Farne - tider.

Eg gikk alene til Øygards-myra en sommerdag og skulle bære den tørre torva inn under tak, som mursteins-helle den skulle løes i store lag eg bar og svetta på Øygards-myra den solskinsdag.

Der vokste blåbær tett under fjellet ved Øygardsmyr eg hadde spann med og plukka litt, brått så eg dyr, det var to rådyr som gikk og beitet der like ved da spannet skraglet bort i en stein de sprang avsted.

Eg satt og kvilte og åt min niste ved Sibbuvann da var der fisk for der hoppet aure helt under land, ned einar-kleiva en harepus kom lett og fri så skvatt den til og satte fart og fløy forbi.

Mens fuglesangen den runget lystig fra Sibbuli og bjeller klinget fra sau som ruslet på gammel sti, gav laber bris en orgelbrus i bjerketopp en samklang som kun naturen selv kan stille opp.

For år tilbake da slo de høy på Øygards-myr og samla sammen og satte stakk og bar på byr, Når snøen kom med hest og slede de dro avsted de kjørte ved og torv og høy til dalen ned.

Thora Rafoss.

Handwritten text in Old Norse script, likely a list or record from a 'Tingbok' (court book). The text is dense and difficult to decipher due to the cursive script and some fading. It appears to contain names, dates, and possibly descriptions of events or transactions.

"FENGSELCELLA PÅ FEDA"

Da lensmannsgården til Sigbjørn Asbjørnsen Sande sto ferdig i 1837 var det i kjelleren laget til et fangehull eller arrestcelle. For å komme ned i den måtte man gjennom en lem i kammersgolvet. I cellen var det et lite vindu med jerngitter foran.

Hvem var det nå som satt i denne kjelleren ?

Svaret kan en finne i en gammel regnskapsprotokoll som har tilhørt stortingsmann Peder J. Bøgwald. Her har han ført privat regnskap fra 1801 til 1817. Han døde i 1829 og året etter giftet lensmann Sigbjørn Asbjørnsen Sande seg med enka hans. Han har overtatt protokollen og på første side bakfra har han anført: "Sigbjørn Asbjørnsen Sande 1830 den 22 December kom ieg til Sande."

Syv år senere sto lensmannsgården ferdig og i samme protokollen har han begynt å føre "Bog over Arrestanter Naar de kommer og Af Reiser." Her har han nitidig notert hvem som har overnattet og hvor lenge. De fleste som kom til Sande er dømt av fogden i Stavanger eller Jødderens og Dahlernes til tukthusarbeide i Kristiansand. Årsaken til at disse ble transportert til Kristiansand var at småforbrytelser ble sonet i tukthus og i Norge fantes det bare 4 slike. Disse var i Oslo, Bergen, Trondheim og Kristiansand.

I 1838 overnattet det --- arrestanter i fangehullet på Sande. Sigbjørn Asbjørnsen Sande har anført 12 skilling for kost, forpleining og skyss. Av og til på vinterstid har han utstyrt noen av fangene med nye bukser eller sko og deretter sendt regningen til Stiftet. Turen fra Stavanger til Kristiansand ser ut til å ha vart cirka en uke. Lensmennene hadde ansvar for å "utføre denne transport uden noget uførrødent Ophold og med tiltegnende behøvrigt Vagtmandskab." Slik at lensmannen i Bakke hadde ansvar for å få arrestanten til Sande og lensmannen i Fedda hadde så oppdraget å få vedkommende til Lyngdal.

Den 23 juli 1838 ble Petter Mathias Olsen Egelund fra Stavanger og pigen Gunhild Salvesdatter fra Sirdalen sendt fra Stavanger etter byfogdens transportordre. Han var dømt til ett års tukthusarbeide og hun til 6 måneders tukthusarbeide for "Koncubinát og Leiermaal." Straffeloven hadde helt til 1972 i § 379 regler om straff for de som levde sammen uten å inngå ekteskap. Denne loven ble foreslått opphevet i 1953, men fikk ikke flertall i Stortinget.

I transportordren til Petter Mathias Olsen er spesielt anmerket at han i en alder av 35 år ikke er konfirmert og at forstanderen på tukthuset "anmodes om at foranledige at Angjeldende bliver forberedt og antagen til konfirmation." Gunhild Salvesdatter signalement og reiseeffekter var også med i transportordren: "født paa Bjørnstad i Sirdalen gammel 30 aar, blåa øine, brune øienbryne, brunt haar og er iført en Rødrutet bumulskiøle, nattkappe og et Vedleg, Rødrutet tørkløde paa halsen. Et Rød og vidt ditto, 9 andre forskjellige halstørkløder, 2 Forkløde i Rød og vidt og 1 i blodt og vidt, 2 Natkapper, 3 Underskiørter, en buxe osv...." Som en ser var hun uvanlig godt utstyrt til både reisen og oppholdet på tukthuset

På tukthuset ble kvinnene satt til spinning og veving av ull og vadmel. Mennene utførte i tillegg spinning av hår og veving av hestedekkenere og grove tøyer. Fangenefikk ikke noen betaling for sitt arbeid. Klarte de ikke kvoten i løpet av arbeidsdagen som var på 10½ time, måtte resten gjøres som overtidarbeide på kvelden. I 1838 ble det produsert 455 alen med golvtepper og heste og sengedekkenere, 1914 alen lerrød og 1740 alen bomullstøyer ved tukthuset i Kristiansand. (1 alen = 62 cm)

I prtokollen finnes få lokale navn. En fra Kvinesdal derimot satt hele 16 dager på Sande. Det er det lengste oppholdet som er notert i boken. "Anthoni Torkkelsen Egeland ankom til Sande den 4de April og 20de overleveret ham til lensmand Hanssen i Kvinesdal." Av regningen kan en se at det ble holdt døgnvakt over han. "16 dager = 32 mands vagt til hver dag og Ligessaa til hver natt. I alt 64 mands vagt á 2 ort."

Denne protokollen inneholder arrestanter fra 1837 til 1841. Sigbjørn Asbjørnsen Sande var lensmann i Fedde og Gyland fra 1823 til 1849. Da ble Fedda slått sammen med Kvinesdal og siden den tid har lensmannen bodd i Kvinesdal.

ETTERLYSING

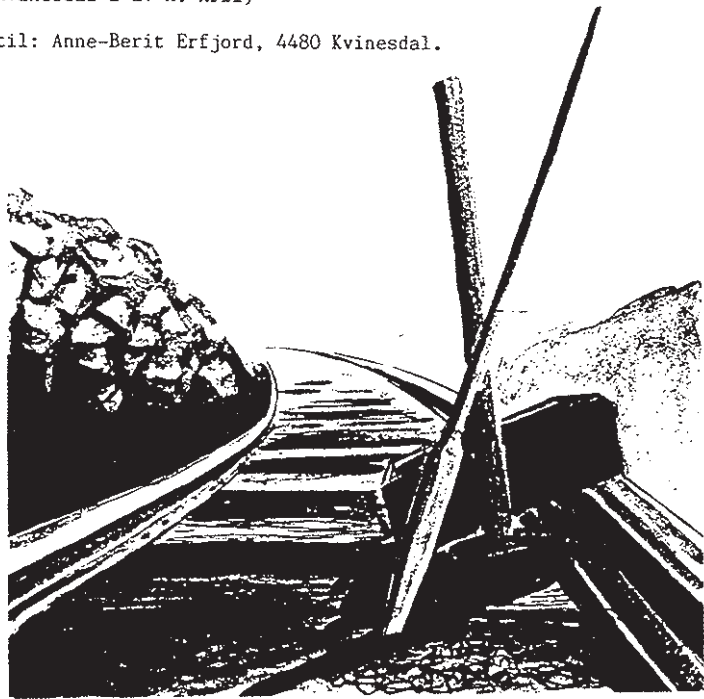
Er det noen som vet hvor Ingeborg Kristine Midbø kom fra? Hun ble 27.05.1791 trolovet og 02.07.1791 viet til Lensmand Morten Bøgvad. Vitner var guldsmed Aamodt og Hr. Samuel Schanke.

Barn:

1. Didrik Cornelius døpt 11.03.1792 (moren: Ingebor Christine Corneliusdtr.)
2. Berent Martinus døpt 19.01.1794 (moren som forrige)
3. Tobias døpt 19.03.1797 (moren: Ingebor Barentsdtr. Øye)
4. Maria Magdalene døpt 13.10.1801 (moren: Ingebor Barentsdtr. Øye)

Folketellingen 1801 under Ytre Øie i Liknes:
Morten Bøgvad 32
Ingeborg Kristine Midbø 44 år, hans kone, begge i 1. ekteskap.
(se s. 543 i Kvinesdal I av Å. Årli)

Opplysninger til: Anne-Berit Erfjord, 4480 Kvinesdal.

JERNBANE GJENNOM GULLESTAD-GARDEN?

Årene rundt 1890 var preget av hektisk debatt om jernbanebygging i Norge, med stadig nye forslag om trasevalg og drakamp mellom distriktene.

Det ble vedtatt å bygge strekningen Flekkefjord - Egersund for å få forbindelse med Jærbanen til Stavanger.

Trasevalget østover var vanskelig, det var vanskelig terreng og flere alternativ. En linje gjennom Kvinesdal fulgte dalen og her følger avskrift av en avtale der alle grunneiere på Gullestad erklærer seg villige til å selge jord til jernbanen.

Sørlandsbanen ble imidlertid ikke fullført før over 50 år senere, og Storåkbakken og Lunneråsen ligger som før, - uten jernbane.

Undertegnede eiere af det land paa Gullestad, hvorover der nu er udstukken 2 jernbanelinjer (den vestre og østre) erklærer herved at være villige til at sælge og overdrage til hr Rolf Andvord den fornødne jord til jernbaneanlægget mod at erholde en godtgjørelse for det afstaaede land efter en pris af af kr. 0,25 pr favn i udmarken og kr. 1,00 pr favn i indmarken. Desuden betales til Ole Samuelsen kr. 40,00, som extra godtgjørelse for skov og til Lars Jørgensen kr 20,00 i extragodtgjørelse for samme, for vestre linjes vedkommende. I fald østre linje benyttes erstattes efter følgende priser.

For Ole Samuelsens vedkommende: Ifra Storaagbakken til myren kr. 1,50 pr favn. For Lars Jørgensens vedkommende: Fra Storaagbakke til Oles teig kr. 1,50 pr favn. Do for Fardyngen kr. 4,00 pr favn. For Hans Berntsens vedkommende: I Lunneråsen kr. 1,50 pr favn til myren. For Hans Berntsen, Ole Samuelsen og Martin Samuelsens teige i myren kr. 8,00 pr favn. Samme pris betales for Ole Samuelsens teig paa paa Farbakken.

Den fastsatte betaling bliver at erlægge kontant for jernbaneanlægget paabegyndes. Jernbaneanlægget har at underholde gieder og grunder, hvor samme findes fornødent, samt ingen hindringer lægge iveien for at komme til de fornødne veie eller afskjære folk fra adgang til deres gjenværende eiendomme.

I tilfælde udskiftning paa gaarden efter jernbanen er kommet igang, forbeholdes forandring af veiene om fornødiges. Fri adgang for vandet i bukkene. Den jordskade, som bliver gjort ved at fyldning etc. tages til banen erstattes extra. Ingen fyld tages fra den saakaldte Dyngeager. Flytning af tørrehuset besørjes af jernbanevesenet. I tilfælde linjen kommer til at skjære Lovoldageren erstattes Hans Berntsen efter kr. 4,00 pr favn. I grundleie for den til jernbanen afstaaede jord betales til Gullestad opsiddere kr. 8,00, som betales aarlig fra den dag jernbanen paabegyndes.

Gullesta den 6te juli 1889. Ole Samuelsen Gullestad m.p.p., Lars Jørgensen Gullestad, H.B.Gullestad, Martin S.Gullestad

Som kurator for Lars Mikalsen Gullestad under hans ophold i America undertegner paa samme betingelser som de andre opsiddere under Gullestad egenhändig, saafremt eieren intet herimod har at bemærke.

Jakob Kristoffersen Egeland, kurator.

Det bemærkes at for Hans Severin Salvesen Gullestads vedkommende betales kr. 4,00 pr favn for afstaaelse af land til jernbane over den saakaldte buager. Forøvrigt betales ham efter samme pris, som de øvrige opsiddere nemlig kr. 1,00 pr favn i indmarken og kr. 0,25 pr favn for udmarken.

I tilfælde fyld tages i Kalvehaugen godtgjøres samme skadesløs. Forøvrigt under samme betingelser, som i foranstaaende kontrakt forbeholdes Gullestad opsidderne.

Gullestad 15 juli 1889.

Den 11/7 ifølge fuldmagt fra Hans S.Sallegrød undertegner Hans B.Gullestad.

Lars Mikalsen Gullestad overlader sin jord til den paatænkte jernbanelinje mod at han faar betaling efter samme forhold og til samme pris, som de øvrige paa gaarden; forøvrigt efter dokumentet.

Jakob K. Egeland, kurator.

Værdien af det samlede vederlag for de i dokumentet betingede afstaaelser ansattes til bestemmelse af stempel og thinglæsningsgebyr til kr. 2000.

Flekkfjord den 5/11 89

Rolf Andvord

ved J. Olsby.

(Kopi fra pantebok for Flekkefjord sorenskriveri nr. 26 fol. 115. Dokumentet tinglyst 5/11-1889.)

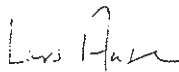
HVINIR OG LYGNIR

I 1970-åra blei eg interessert i stadnamn-gransking. Eg skreiv då ein artikkel om HVINIR, det gamle namnet på fjorden vår, i Agder Historielags årsskrift, og eg skal ta fram litt av konklusjonen eg kom til.

I forhistorisk tid gav folk fyrst namn på fjordane. Desse namna blei sidan brukte når dei skulle gje namn til elva som rann ut i fjorden og til landskapet kring fjorden og elva.

Den eldste busetnaden i vårt distrikt var på Lista. Folket som budde der kalla Fedafjorden for HVINIR - den kvinande fjorden. Fjorden som gjekk inn til Lyngdal kalla dei LYNGNIR - den logne fjorden. Begge namna høver svært godt.

På 1600 - talet finn vi Kvinesfjorden brukt i skriftlege dokument, men etter kvart kom Fedafjorden i bruk. På Vest-Lista har Kvinesfjorden vore i bruk om det ytste fjordområdet heilt til vår eiga samtid.

Lars Aase

Fra
Bygningskommissionen
for
Kapellet på Netlandsneset

Efter anmodning fra Herredbestyrelsen har jeg på Bygningskommissionens Vegne at meddele intenstaaende Oplysninger om, hvad der er medgaaet til Bygningens Opførelse og endnu tiltrenges til indv. med Udstyr, Borklødning og Maling samt til Indhegning af Kirkegaarden, saavel som og de til Utgiftenes Bestridelse disponible Midler.

Hidtil er anvendt:

1. Til Bygningsmændene ifølge kontrakten	kr. 1200,00
2. " " ifølge Regning af 29. f.m.	42,40
3. Utbetalt af Herredsbestyrelsen tildelfter anden for Tegning til Bygningen, Kjøring, Saging, Maling m.m. ifølge Opgave fra Ordføreren	110,16
4. Kirkeklokken med smedearbejde etc.	100,00
5. ? og ? ifølge Regning	21,65
6. Snekkerens Regning	6,18
	<u>kr. 1480,39</u>
Transport	kr. 1480,39
7. Kalk og Disk	15,25
8. Alterstagene	4,00
9. Alterlys, antagelig	12,00
10. Døbefat	0,50
11. Til Skjønsmændene for Besigtelsen	20,00
12. Transportomkostninger, Porto og anden tilfældige utg.	20,00
13. Til Bygningsmændene ifølge kontrakten, for bodkled.	130,00
14. " " for Tømmer til kledningsbordene Saging og Transport af samme	150,00
15. Til Maling	200,00
16. " Kirkegaardsmuren	200,00
17. Opførelse af stentræppe istedet for en midlertidig Trætræppe samt til Omlægning af en anden Træppe	30,00
18. En Lysekroner	60,00
19. Alterkanne og Brødæske mangler, og et andet Døbefat maa anskaffes, thi det som nu bruges er et ganske almindeligt Sinkfat, som snart vil blive saa stygt, at det ikke godt kan bruges.	
Disse gjenstandene antas ville koste tils.	<u>60,00</u>

kr. 2382,14

Transport	kr. 2382,14
20. Endelig maa det anses som ønskeligt at erholde noen hellige kar. De anskaffede er ikke alene af en Substans, som umulig holder sig (Plet, formenlig af mindegot Kvalitet), men er dertil saa smaa, at de, om kirken ogsaa er liten, dog saa egner de sig lite til kirkjelit bruk ? ?	
Kalk og Disk af Sølv i passende Størrelse antages at ville komme på	<u>120,00</u>
Tilsammen	kr. 2502,14
De disponible Midler udgjør.	
Stortingets Bevilning af 1883	kr. 1000,00
Kommunens "	600,00
Ofret i Fjotland kirke 1. pins 1886	19.21
" ved vielsen af Kapellet 13. okt. 1886	37.41
Fra Sogneprest Mollestad, Lyngdal	20.00
Indsamlet i Flekkefjord af et Par mænd af Kapelmenigheten	<u>21,25</u>
Tilsammen	kr. 1697,87
Til sammenlignet med den ovanførte Sum viser en Underbalanse af	<u>kr. 804,27</u>

Rekneskapet har dato 7. Febr. 1887
og underskriven av:
P. Eiesland (Formand i Bygningsk.)

.....

Dette rekneskapet blei sett opp, for Fjotland ville låna byggeunderskotet, 800 kr. av Opplysningsvesenets fond, men det fekk dei ikkje.

Tor Veggeland
sign.

BLI MEDLEM I KVINESDAL HISTORIELAG.

ÅRSKONTINGENT KR. 30.-

MELD FRA TIL EN DU KJENNER- I LAGET OG DU VIL FÅ TILSENDT
MEDLEMSBLANKETT.

ALLE ER VELKOMMEN TIL Å SENDE INN STOFF TIL KOMMENDE
UTGAVER AV BLADET.

VI ER GLAD FOR ALLE FORMER FOR HISTORISK KULTURELT
STOFF, SÅ SOM SMÅSTUBBER, SAGN, FORTELLINGER OG
ARTIKLER, BÅDE FRA NÆR OG FJERN FORTID.

Styret